

PARTICULARITIES OF CIVIL LIABILITY FOR ENVIRONMENTAL DAMAGE

Iulia Florina Țăpuș, Assist. Prof., PhD, "Spiru Haret" University

Abstract: Major influence on the environment and social economic activities generated the issue of liability and repair environmental damage caused. Repair environmental damage and damage to persons or property caused by the polluted environment, and disaster harmful actions can be done through several legal regimes: environmental liability, tort liability, strict liability laws home, liability for damages caused by defective products . Each of these modes has a number of features with their job requirements and achieving accountability for environmental damage.

Keywords: environmental damage, compensation, tort liability , fault, disorders neighborhood, Civil Liability for committing contraventions and crimes.

Noțiunea de răspundere juridică , întâlnită în toate ramurile de drept, este o instituție care a apărut și a evoluat odată cu societatea omenească, având la bază noțiunea de morală ori de greșeală, sugerând ideea de sancțiune sau de reparație.

Răspunderea civilă reprezintă totalitatea normelor de drept prin care se reglementează obligația persoanei de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori pentru care este ținut prin lege să garanteze.

Răspunderea civilă are un caracter sancționator și este asigurată de stat prin convingere, dar și prin funcția sa coercitivă. Aceasta acționează în scopul restabilirii situației anterioare, a raporturilor juridice care au fost lezate.

Această formă de răspundere este guvernată de două principii: principiul reparării în integralitate a prejudiciului și principiul reparării în natură a prejudiciului.

Potrivit art. 1386 alin. (1) NCC, repararea prejudiciului se face în natură, prin restabilirea situației anterioare, iar dacă aceasta nu este cu putință ori dacă victima nu este interesată de reparația în natură, prin plata unei despăgubiri, stabilită prin acordul părților sau, în lipsă, prin hotărâre judecătorească

În materia răspunderii civile delictuale, în cele mai multe cazuri, prejudiciul suferit de victima faptei ilicite nu poate fi reparat decât prin echivalent¹. Cu atât mai mult în dreptul mediului prejudiciul va fi reparat prin echivalent întrucât consecințele negative asupra mediului de cele mai multe ori sunt ireversibile.

Potrivit art. 1382 C.civ., „cei care răspund pentru o faptă prejudiciabilă sunt ținuți solidar la reparație față de cel prejudiciat”.

Dar, în legătură cu relația dintre debitori, art. 1383 C.civ. prevede că între cei care răspund solidar, sarcina reparației se împarte proporțional în măsura în care fiecare a participat la cauzarea prejudiciului ori potrivit cu intenția sau cu gravitatea culpei fiecăruia, dacă această participare nu poate fi stabilită. În cazul în care nici astfel nu se poate împărți sarcina reparației, fiecare va contribui în mod egal la repararea prejudiciului.

Problema temeiului răspunderii civile a generat controverse² legate de răspunderea civilă delictuală bazată pe culpă. În timp, constatându-se că angajarea răspunderii civile

¹ G.Boroi, L.Stănciulescu, *Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil*, Ed.Hamangiu,2012 p. 243

² E. Lupan, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Ed. CH Beck, 2009, p. 253

delictuale nu are aplicabilitate pentru repararea tuturor prejudiciilor produse au fost construite noi teorii pentru explicarea acestei răspunderi, pe alte temeuri, altele decât culpa.

Astfel, au fost dezvoltate mai multe teorii în încercarea de a explica și accepta răspunderea civilă: teoria răspunderii subiective bazată pe ideea de culpă, teoria răspunderii obiective independent de culpă și teoria având la bază un temei mixt.

Legea cadru în dreptul mediului OUG nr. 195/2005 a statuat în art. 95 faptul că răspunderea pentru prejudiciul adus mediului are caracter obiectiv, independent de culpă și numai prin excepție, răspunderea poate fi subiectivă pentru prejudiciile cauzate speciilor protejate și habitatelor naturale.

Putem afirma că în concordanță cu aceste dispoziții, regula în dreptul mediului o constituie răspunderea obiectivă, independent de culpă, și doar în mod excepțional este antrenată răspunderea solidară.

Această regulă are ca scop formarea comportamentului preventiv al persoanelor care desfășoară activități economice și sociale, astfel încât aceștia să ia toate măsurile necesare, cu maximă diligență, pentru a putea preîntâmpina eventualele daune ecologice.

Pentru a putea fi antrenată răspunderea civilă delictuală trebuie îndeplinite patru condiții: existența daunei ecologice, săvârșirea unei fapte ilicite, stabilirea legăturii de cauzalitate dintre aceasta și consecințele dăunătoare produse, precum și vinovăția făptuitorului.

În dreptul civil, prin prejudiciu se înțelege consecința negativă suferită de o persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o altă persoană³. Potrivit art. 1381 C.civ., orice prejudiciu dă dreptul la reparație, drept ce se naște din ziua cauzării prejudiciului, chiar dacă acest drept nu poate fi valorificat imediat. Totodată, dreptului la reparație îi sunt aplicabile, de la data nașterii sale, toate dispozițiile legale privind executarea, transmisiunea, transformarea și stingerea obligațiilor. Răspunderea civilă nu poate fi antrenată decât dacă prin fapta ilicită, s-a cauzat un prejudiciu care trebuie reparat. În absența unui prejudiciu, fapta ilicită este lipsită de orice importanță și efect⁴. Răspunderea civilă poate fi realizată numai prin repararea integrală, în natură sau prin echivalent a prejudiciului produs, iar dreptul victimei la reparație depinde de întrunirea condițiilor răspunderii civile delictuale, care reprezintă temeiul său legal⁵.

În dreptul mediului, definirea prejudiciului este esențială tocmai pentru că în funcție de ea urmează a fi stabilit ce formă de răspundere intervine, precum și sancțiunile aplicabile. Astfel, dauna ecologică a fost definită ca fiind prejudicial produs naturii sălbatice, res nullus, sau intereselor colectivității prin intermediul mediului receptor (aer, apă, sol) și indiferent dacă a fost sau nu afectat vreun interes uman⁶.

Dauna ecologică se referă la acele pagube care constau într-o atingere adusă factorilor de mediu sau componentelor unor sisteme ecologice, care urmează a fi evaluate din punct de vedere economic, respectiv să fie estimate cheltuielile necesare pentru restabilirea echilibrului natural lezat⁷.

Prejudiciul a fost definit și de legea cadru OUG nr.195/2005 în art. art. 2 pct. 52: „efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat prin poluanți, activități dăunătoare ori dezastre”.

³ G.Boroi, L.Stănciulescu, *op. cit.*, p. 239

⁴ E. Lupan, *op.cit.*, p. 570

⁵ A.Baias, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*. Editia 1, Ed. CH Beck, 2012, p.1124

⁶ M.Duțu, *Dreptul mediului*, Ed. 3, CH Beck, 2010, p. 241

⁷ L.R. Boilă, *Răspunderea civilă delictuală obiectivă*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 449

Potrivit doctrinei⁸, două argumente au fost utilizate pentru a lămuri noțiunea de prejudiciu ecologic. Conform primului argument noțiunea de „daună ecologică“ este fundamentată pe teoria inconvenientelor de vecinătate. Anumite activități perturbă mediul, provocând vătămări inadmisibile ce determină sancționarea acestora, dar și obligația de reparare. Această teorie a mediat trecerea de la noțiunea de vecinătate geografică la cea de vecinătate socială, prin introducerea conceptului de patrimoniu comun. Așadar, prejudiciul ecologic a devenit o lezare a patrimoniului ecologic comun. Dar acest prejudiciu este diferit de pagubele provocate patrimoniilor ecologice individuale, victima fiind colectivitatea deținătoare a unui patrimoniu distinct de ansamblul patrimoniilor personale ale subiectelor de drept.

Potrivit celui de-al doilea argument, conceptul de daună ecologică este legat de proprietate, în sensul de valoare economică. Se are în vedere pierderea ori deteriorarea unui lucru care are o valoare economică, într-o pierdere de venit ori în alte daune morale, estetice, etc

Aprecierea și evaluarea pagubelor în vederea stabilirii unei indemnizații ridică și alte probleme importante: care este nivelul minim de pagubă care atrage răspunderea, constatarea daunei, în special când este vorba despre efecte pe termen lung, la mare distanță ori cauzate de actori multipli, și, în sfârșit, posibila ireversibilitate a prejudiciului. Indiferent de viziunea acceptată, repararea prejudiciului ecologic nu poate fi reparat într-o manieră completă, fie pentru că acesta nu poate fi reparat în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat astfel încât nicio reparație nu este posibilă, ori pentru că sursa de poluare este prea imprecisă pentru a identifica autorul⁹.

Mai mult, dacă în dreptul civil regula este că repararea prejudiciului trebuie făcută în natură, și numai în subsidiar prin echivalent, în dreptul mediului situația se prezintă invers, de cele mai multe ori neputând fi posibilă repararea în natură din cauza ireversibilității atingerilor aduse mediului.

Prin fapta ilicită, condiție a răspunderii civile delictuale, se înțelege orice acțiune sau inacțiune prin care, încălcându-se normele dreptului obiectiv, sunt aduse prejudicii dreptului subiectiv sau chiar interesului ce aparține unei personae¹⁰.

Faptele care atrag răspunderea pot fi atât fapte ilicite, dar și activități uzuale care pot provoca daune mediului. Pentru săvârșirea de fapte ilicite va fi atrasă răspunderea subiectivă având ca temei vinovăția, în timp ce pentru daunele ecologice provocate prin fapte uzuale, licite, răspunderea va fi una obiectivă întemeiată pe ideea de risc sau garanție.

Dreptul mediului cuprinde o vastitate de reglementări, dispoziții și instrucțiuni tehnico-administrative, iar nerespectarea acestora determină automat stabilirea vinovăției. Noțiunea de vinovăție include cele două forme, intenția și culpa. La aprecierea culpei se are în vedere gradul de diligență care poate fi pretins oricărei personae aflate în situația făptuitorului. Se analizează dacă au fost luate toate măsurile de precauție care ar fi putut preîntâmpina prejudiciul produs. În alin. (2) al art. 1357 NCC., este reglementată răspunderea și pentru cea mai ușoară culpă, cu referire la acea neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de interesele personale¹¹.

Legiuitorul prin dispozițiile art. 1364 NCC a statuat și răspunderea celui care în îndeplinirea unei activități impuse ori permise de lege sau ordinul superiorului ar fi putut să își dea seama de caracterul ilicit al faptei sale săvârșite în asemenea împrejurări.

⁸ M.Duțu, *op. Cit.* p. 241

⁹ M.Duțu, *Dreptul mediului*, CH Beck, 2007 p. 259

¹⁰ G.Boroi,*op.cit.* p. 246

¹¹ A.Baias, *op.cit.*,p.1096

În unanimitate, doctrina¹² a apreciat că îndeplinirea unei îndatoriri prevăzute sau permise de dispozițiile legale în vigoare, precum și executarea ordinului dat de o autoritate sunt considerate a fi activități legale, iar prejudiciile care s-ar putea produce în asemenea situații nu vor determina angajarea răspunderii delictuale, nefiind îndeplinită condiția comiterii unei fapte ilicite.

Achiesăm la opinia¹³ exprimată în literatură de specialitate potrivit căreia art. 1364 NCC nu stabilește, în mod expres, caracterul ilicit al faptelor săvârșite prin îndeplinirea unei îndatoriri prevăzute ori numai permise de lege sau prin executarea unui ordin. Dispoziția legală menționată se limitează la a preciza doar cazurile în care ar putea fi angajată răspunderea delictuală atunci când făptuitorul putea să își dea seama de caracterul ilicit al faptei sale săvârșite în asemenea împrejurări. Indiscutabil maniera în care legiuitorul a înțeles să reglementeze două categorii de situații vădit distincte va genera o serie de controverse legate de atitudinea subiectivă a autorului faptelor și de caracterul licit sau ilicit al faptei comise în aceste împrejurări.

În situația în care în vederea îndeplinirii unor îndatoriri prevăzute sau doar permise de lege sunt săvârșite fapte cu vinovăție și se produc prejudicii, acestea ar putea avea caracter ilicit, cu consecința atragerii răspunderii civile delictuale. Și în cazul executării unui ordin, fapta ar putea fi ilicită dacă că ordinul a avut un caracter vădit ilegal ori dacă modul de executare a fost defectuos, fiind produs cu vinovăție un prejudiciu.

În scopul protejării mediului, au fost reglementate prescripții tot mai stricte, vizând în special activitățile desfășurate de profesioniști, urmărindu-se antrenarea răspunderii acestora întemeiată pe vinovăție. Astfel răspunderea bazată pe vinovăție a devenit tot mai greu de diferențiat de regimul răspunderii independent de culpă.

Dispozițiile art. 1376 NCC prevăd faptul că oricine este obligat să repare, independent de orice culpă, prejudicial cauzat de lucrul aflat sub paza sa. Și această prevedere a dat naștere unor păreri diferite referitoare la aplicabilitatea acestor dispoziții și daunelor de mediu. Într-o primă opinie¹⁴ fac excepție de la aplicarea dispozițiilor art. 1376 NCC daunele ecologice cauzate de anumite categorii de lucruri pentru care există dispoziții cu un caracter special. Potrivit unei alte concepții¹⁵, la care achiesăm, aceste dispoziții se aplică și prejudiciilor ecologice aduse sănătății oamenilor și bunurilor, care nu sunt supuse reglementărilor speciale și se referă strict la răspunderea de mediu.

Concluzionând, antrenarea răspunderii poluatorului are ca temei producerea unor daune ecologice, indiferent de atitudinea sa psihică față de faptă și urmările ei, de caracterul său direct sau indirect. Aceasta întrucât se urmărește repararea integrală pe cât posibilă prejudiciului cauzat victimei¹⁶.

Referitor la raportul de cauzalitate faptă-prejudiciu, s-a afirmat că acesta este mai greu de dovedit raportat la dreptul civil întrucât fie prejudicial este rezultatul mai multor cauze ce au acționat concomitant ori succesiv, direct sau indirect¹⁷, fie acțiunea cauzelor legată de o multitudine de condiții care pot întârzia sau accelera¹⁸, diminua sau amplifica producerea efectului negativ.

12 M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, p. 156-158; L. Pop, *Teoria obligațiilor*, 2000, p. 364-365; C. Stătescu, C. Bîrsan, *Teoria generală a obligațiilor*, 2002, p. 190

13 A. Baias, *op.cit.*, p. 1101

14 *Ibidem*, p. 1116

15 M. Dușu, *Introducere în dreptul penal al mediului*, Ed. Hamangiu, 2013, p. 107

16 L.R. Boilă, *op.cit.*, p. 451

17 A. Dușcă, *Dreptul mediului*, Ed. Universul Juridic, 2009, p. 253

18 C. Ene, *Dreptul mediului*, CH Beck, 2011, p. 166

Dacă prejudicial este provocat prin faptele mai multor personae , nu se cere ca persoanele să-și recunoască reciproc faptele și nici să fie simultane, fiind suficient ca toate faptele să constituie un tot unitar care să fie cauza provocării daunei¹⁹. Însă, cum răspunderea este solidară, pluralitatea făptuitorilor, nu înseamnă că nu se poate cere repararea în integralitate doar unuia dintre autori²⁰.

Însă răspunderea civilă, din culpă sau nu, nu este antrenată din oficiu, ci numai la solicitarea titularului dreptului lezat. Persoanele îndreptățite să solicite repararea prejudiciului pot fi împărțite în trei categorii²¹: personae care invocă o vătămare a integrității fizice, personae care reclamă vătămarea unui interes cu valoare economic și persoane care acționează în scopul apărării unor elemente de mediu.

Sub aspectul termenului de prescripție, dreptul la acțiunea pentru repararea daunei ecologice se prescrie în termen de 10 ani, care începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atât paguba, cât și pe cel care răspunde de ea.

Concluzionând, alegerea temeiului răspunderii revine victimei care va aprecia calea procedural cea mai potrivită dintre posibilitățile oferite de legiuitor. Fiecare dintre acestea presupune reguli proprii de angajare.

În acest domeniu este vital să se urmărească și să se realizeze o reparare integrală și efectivă a prejudiciului tocmai în considerarea consecințelor pe care le pot provoca daunele ecologice.

„Dauna provocată mediului, tuturor deci, este și una cauzată persoanei, pentru că mediul aparține deopotrivă la toți și fiecăruia dintre noi”²².

BIBLIOGRAFIE:

1. A Dușcă, Dreptul mediului, Ed. Universul Juridic, 2009
2. A.Baias, [Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Editia 1](#), Ed. CH Beck, 2012
3. C. Stătescu, C. Bîrsan, Teoria generala a obligatiilor, Hamangiu, 2008
4. C.Ene, Dreptul mediului, CH Beck, 2011
5. E. Lupan, Tratat de dreptul protecției mediului, Ed. CH Beck, 2009,
6. G.Boroi, L.Stănciulescu, Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed.Hamangiu,2012
7. L. Pop, Teoria generala a obligatiilor, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 2000
8. L.R. Boilă, Răspunderea civilă delictuală obiectivă, Ed. C.H. Beck, București, 2008
9. M. Eliescu, Răspunderea civilă delictuală
10. M.Duțu, Dreptul mediului, CH Beck, 2007
11. M.Duțu, Dreptul mediului, Ed. 3, CH Beck, 2010
12. M.Duțu, Introducere în dreptul penal al mediului, Ed. Hamangiu, 2013

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ M. Duțu, *op. Cit.* , p. 244

²¹ *Ibidem*, p. 245

²²M .Duțu, *op. cit.*, p. 91